

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ**

ШПОРТЬКО ВОЛОДИМИР ОЛЕКСІЙОВИЧ

УДК 614.252.[253:005.336.2]:378(043.3)

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ
ЛІКАРІВ У СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВО-МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті професійно-технічної освіти НАПН України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
ЯГУПОВ Василь Васильович,
Національний університет оборони України імені
Івана Черняховського, Навчально-науковий інститут
фізичної культури та спортивно-оздоровчих
технологій, професоркафедри фізичного виховання,
спеціальної фізичної підготовки і спорту.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
ДУДКОВА Лариса Володимирівна,
Вінницький національний медичний університет
імені М. І. Пирогова, завідувач кафедри іноземних
мов з курсомлатинської мови та медичної
термінології;

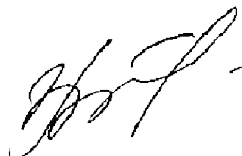
кандидат педагогічних наук
ДЕМЯНЧУК Михайло Ростиславович,
Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська
медична академія» Рівненської облради, професор
кафедри медико-профілактичних дисциплін і
лабораторної діагностики.

Захист відбудеться «11» травня 2021 року об 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.458.01 в Інституті професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України за адресою: 03045, м. Київ, Столичне шосе, 98, Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти НАПН України, 1 поверх, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://ivet.edu.ua/> та в бібліотеці Інституту професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, за адресою: 03045, м. Київ, пров. Віто-Литовський, 98-а, 5 поверх.

Автореферат розіслано «9» квітня 2021 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. А. Кручек

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасній Україні в руслі євроінтеграційних освітніх процесів у системі професійної освіти на фоні виконання Збройними силами (далі – ЗС) України завдань щодо відновлення територіальної цілісності держави проблема розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів (далі – МВЛ) набуває дедалі більшої актуальності. Саме тому доцільно спрямовувати зусилля суб'єктів системи військової освіти на кращі світові та національні освітні традиції, а їхню діяльність базувати на сучасних контекстних, суб'єктних і професійно-орієнтованих педагогічних системах. Очевидно, що з найбільш затребуваних і професійно важливих інтегрованих утворень офіцерів-лікарів є їх професійна культура, яка представляє еталонне уявлення про лікарську діяльність. Актуальність дослідження проблеми її розвитку у медичних університетах, на кафедрах медицини катастроф і військової медицини, в Українській військово-медичній академії (далі – УВМА) зумовлена сучасною військово-медичною практикою та нагальними медичними потребами ЗС України, особливо в умовах розповсюдження пандемії COVID-19 серед особового складу військових підрозділів і частин.

Основні вимоги до професійної підготовки майбутніх військових лікарів відображено у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону праці», «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Кодексі законів про працю України, Стратегії національної безпеки України, Воєнній доктрині України, Воєнно-медичній доктрині України, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Інструкції про організацію військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу медичної служби.

Аналіз та узагальнення проблеми формування та розвитку професійної культури майбутніх фахівців довели, що вона є міждисциплінарною та досліджується вченими різних наукових галузей – філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної, етичної тощо. Зокрема, методологічні основи її дослідження складає філософія освіти (В. Андрущенко, Б. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Курило, В. Огнев'юк та ін.), а також методологічні та теоретичні засади професійної освіти (Ю. Бабанський, В. Беспалько, С. Гончаренко, В. Загвязинський, В. Краєвський, В. Луговий, П. Лузан, Н. Ничкало, О. Новиков, В. Радкевич, С. Сисоєва, В. Ягупов та ін.).

Методологічні та теоретичні засади професійної культури фахівців досліджували такі вчені, як: П. Абрамова, Є. Клімов, В. Кочергін, Н. Крилова, Н. Кулалаєва та ін., професійну культуру інженерів – С. Ісаєнко, Н. Підбуцька, О. Пономарьов та ін., економістів – А. Бичок, В. Волкова, Л. Нікіфорова та ін., юристів – С. Гусарев, І. Михаліченко, О. Скакун, С. Сливка, О. Тихомиров та ін., військових фахівців – В. Рибалка, В. Жежерун, І. Гавриш та ін., педагогів – О. Аніщенко, В. Гриньова, І. Ісаєв, Н. Краснова, А. Мудрик, О. Новицька, О. Попенко, В. Сластьонін,

О. Шевнюк та ін., лікарів – А. Анохін, О. Денисова, М. Дем'янчук, В. Дуброва, Л. Дудікова, В. Кондрать'єв, Т. Корольова, Т. Кузнєцова, І. Мельничук, В. Моїсєєв, Ю. Шевченко та інші.

Специфіку різних аспектів професійної медичної культури лікарів досліджували такі науковці, як: Ю. Буйських, І. Камінська, О. Ковальова, Т. Корольова, Н. Маяковська, О. М'ясоєдова, О. Наливайко, А. Орлов, А. Пацеєва, Л. Переймибіда, І. Сілуянова, М. Філоненко, Б. Юдін та ін. Проблема професійної культури лікарів досліджується в дисертаціях А. Агаркової, Л. Єршової, О. Макеєвої, С. Дружилова, О. Жилиєвої, К. Куренкової, Б. Ясько та ін.

Проблемі розвитку професійної культури військових лікарів присвячені дослідження Ю. Вороненка, О. Гури, О. Мінцера, В. Краснова, О. Кульбах, О. Парахіної; професійній підготовці і підвищенню кваліфікації викладачів вищої військово-медичної освіти – Я. Радиш, А. Романенка, В. Солярика; особливостям підготовки військових лікарів України – М. Бадюка, О. Балуха, М. Бойчака, О. Власенка, Л. Голика, І. Гончаренка, В. Жаховського, Б. Клішевича, В. Паська, В. Савицького, Ю. Румянцева та інших.

Водночас аналіз та узагальнення результатів наукових досліджень учених довели, що проблема розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти не була предметом окремих педагогічних досліджень. На підставі аналізу наукових праць і педагогічної практики виявлено такі її суперечності:

– між підвищеними потребами суспільства до розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів і недостатнім обґрунтуванням теоретичних і практичних основ її розвитку в системі військово-медичної освіти;

– між потребою забезпечення ЗС України військовими лікарями з розвиненою професійною культурою та недостатнім обґрунтуванням необхідних для цього організаційно-педагогічних умов її розвитку в системі військово-медичної освіти;

– між необхідністю методичного забезпечення розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів і недостатньою обґрунтованістю професійно орієнтованої методики її розвитку.

Актуальність, недостатність теоретичної і практичної дослідженості проблеми розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти, а також наявні суперечності в її розвитку й обумовили тему дисертації – ***«Розвиток професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано згідно з планом наукової діяльності Інституту професійно-технічної освіти НАПН України в межах НДР «Особливості професійного навчання робітників в умовах високотехнологічного виробництва» (РК № 0113U000160) і планом наукової та науково-технічної діяльності Української військово-медичної академії в межах НДР «Наукове обґрунтування формування психолого-педагогічної

компетентності науково-педагогічних працівників у системі військово-медичної освіти» (ДР № 0114U003805).

Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол від 28 вересня 2015 р. № 9) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол від 27 жовтня 2015 р. № 7).

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі *завдання*:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми розвитку професійної культури лікарів у педагогічній теорії і практиці та уточнити понятєво-категоріальний апарат дослідження.

2. Обґрунтувати організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти.

3. Спроекувати структурно-функціональну модель розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів.

4. Удосконалити контекстну методика розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів.

5. Експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти та розробити відповідні практичні рекомендації.

Об'єктом дослідження є професійна культура майбутніх військових лікарів.

Предметом дослідження є організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань згідно зі специфікою предмета дослідження, використано такі методи наукового пошуку:

– *теоретичні*: аналіз базових понять дослідження – для уточнення змісту поняття «професійна культура майбутніх військових лікарів»; аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація та конкретизація – для обґрунтування педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів; аналіз освітньо-професійних програм, навчальних планів, документів їх професійної підготовки – для уточнення змісту їх професійної культури та її розвитку; педагогічне моделювання – для розроблення моделі розвитку їх професійної культури;

– *емпіричні*: спостереження, анкетування, бесіди, експертне оцінювання – для вивчення та визначення показників і критеріїв оцінювання розвиненості професійної культури майбутніх військових лікарів;

– *експериментальні*: констатувальний і формувальний експерименти – для перевірки педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти;

– *статистичні*: критерій Колмогорова-Смирнова – для кількісного та якісного статистичного опрацювання одержаних емпіричних і експериментальних результатів щодо розвиненості компонентів професійної культури майбутніх військових лікарів до і після формувального експерименту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше*:

– обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти (проектування моделі розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти; упровадження вдосконаленої контекстної методики її розвитку; застосування об'єктивних критеріїв і показників діагностування її розвиненості), методологічними основами реалізації яких визначено аксіологічний, контекстний, системний, компетентнісний, андрагогічний і суб'єктно-діяльнісний підходи;

– спроектовано структурно-функціональну модель розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти на провідних ідеях і принципах суб'єктно-діялісного підходу, доповненого аксіологічним, контекстним, системним, компетентісним та андрагогічним підходами, основними блоками якої є взаємопов'язані, послідовні та взаємозумовлені цільово-методологічний, змістовний, суб'єктний, методичний і діагностувально-результативний;

– *удосконалено*:

– структуру професійної культури майбутніх військових лікарів; удосконалення здійснено шляхом додавання нових компонентів – суб'єктного та індивідуально-психічного, а також уточнення та доповнення ціннісно-мотиваційного, когнітивного, комунікативного, морально-етичного та організаційно-діялісного компонентів, які конкретизовані духовними, загальновійськовими, загальнолікарськими та вузькофаховими цінностями та нормами фахівця-лікаря; професійною та фаховою видами компетентності; специфічними лікарськими властивостями; лікарською етикою, культурою спілкування та поведінки;

– контекстну методику розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів; удосконалення здійснено шляхом її визначення як навчальної системи, що представляє сукупність взаємозв'язаних і систематизованих цілей, принципів, змісту, методів, технологій, видів навчальних занять, форм, засобів її розвитку на чотирьох послідовних етапах – на мотиваційному етапі відбувається розвиток цінностей і мотивації розвитку професійної культури, особливо на етапі набуття військово-медичної освіти на кафедрах медицини катастроф і військової медицини закладів вищої медичної освіти, Української військово-медичної академії; на теоретичному – розвиток теоретичної складової їх професійної культури; на практичному – розвиток практичної складової професійної культури; на оцінно-рефлексивному – поглиблення і систематизація теоретичних і практичних знань, практичних навичок і вмінь через механізм

оцінювання розвиненості професійної культури як у цілому, так і в межах конкретних навчальних дисциплін, зокрема;

– детермінанти розвитку їх професійної культури: зміни в соціальній, військово-політичній і військово-професійній сферах українського суспільства; зміни в змісті, формах і засобах лікарської діяльності, наприклад, новаторській її тип чи застосування доказової медицини; наявність широкого кола військових лікарів – новаторів, які суттєво змінили уявлення про зміст їх діяльності в екстремальних умовах; кардинальні зміни в організації медичного забезпечення в Збройних силах України; модель співробітництва між військовим лікарем і пацієнтом, суб'єкт-суб'єктні взаємини між ними.

– *дістало подальшого розвитку*: поняття “професійна культура майбутнього лікаря”; подальший розвиток здійснений шляхом доповнення такими важливими характеристиками: “інтегративне професійно важливе утворення як професіонала лікарської справи, що представляє еталонне уявлення про лікарську діяльність в системі військової організації держави у вигляді системи загальнокультурних (як професіонала), військових (як офіцера), професійних (як лікаря) і фахових (як лікаря-фахівця вузької спеціалізації) цінностей, уявлень, ставлень, традицій, символік, звичаїв і норм буття, поведінки та діяльності в військовому, професійному та фаховому середовищі, а також професійної і спеціальної видів компетентності, лікарської етики, культури професійного спілкування та міжособистісної взаємодії, поведінки та діяльності, які визначають результативність і якість лікарської діяльності, регулюють функціональні взаємини у лікарському середовищі та з іншими професійними групами, мають тенденцію до розвитку та саморозвитку, вдосконалення та самовдосконалення в процесі лікарської діяльності”.

Практичне значення одержаних результатів полягає в реалізації організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів, двох підручників у співавторстві («Загальновійськова підготовка» і «Планування медичного забезпечення військових частин тактичного рівня»), методичних рекомендацій щодо розвитку професійної культури, а також комплексної Програми морально-етичного, патріотичного й фізичного виховання та пропаганди здорового способу життя студентів в освітньому процесі медичних університетів та Української військово-медичної академії.

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес Київського медичного університету (акт від 23.11.2020 р. № 17/328-141); Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця (акт від 20.12.2020 р. № 1212); Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (акт від 08.02.2021 р. № 182/680); Української військово-медичної академії (акт від 05.01.2021 р. № 1/107).

Окрім того, одержані результати можуть бути використані в системі підготовки офіцерів у вищих медичних навчальних закладів (далі – ВМНЗ), на кафедрах медицини катастроф і військової медицини ВМНЗ та Української військово-медичної академії.

Особистий внесок здобувача. Усі наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані автором у дисертаційній роботі, є його власним науковим доробком.

У статті [2], написаній у співавторстві, особистим внеском здобувача є обґрунтування результатів експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти.

У підручнику [15], написаному в співавторстві, особистим внеском є розкриття змісту і функцій морально-психологічного забезпечення у військових підрозділах (частинах) та обґрунтування методики організації і проведення інформаційно-пропагандистського забезпечення з усіма категоріями військовослужбовців у військових підрозділах (частинах); у навчальному посібнику [16] – розроблення тактичного завдання, відпрацювання тактичної карти із нанесенням тактичної обстановки дій механізованого батальйону в загальновійськовому бою (наступ, оборона).

– **Апробація результатів дослідження.** Основні положення та результати дослідження оприлюднено на таких наукових конференціях і семінарах:

– *міжнародних:* «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми і перспективи» (м. Одеса, 12–13 вересня 2019 р.);

– «Наукові досягнення та шляхи розвитку педагогічної культури» (м. Запоріжжя, 29–30 травня 2020 р.); «Topical issues of society development in the turbulence condition» (Bratislava (Slovakia), 30 May 2020); «Розвиток особистості студента – майбутнього фахівця» (м. Київ, 25 листопада 2020 р.);

– *всеукраїнських:* «Шляхи трансформації системи морально-психологічного забезпечення у Збройних силах України» (м. Київ, 27 листопада 2019 р.); «Тенденції розвитку системи підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу» (м. Київ, 29 жовтня 2019 р.);

– на засіданнях кафедри військової підготовки УВМА (2019–2020 рр.).

Публікації. Зміст та основні результати дослідження висвітлено у 16 наукових працях (із них 3 – у співавторстві), серед яких: 6 статей – у наукових фахових періодичних виданнях України, 4 з-поміж яких включені до міжнародних наукометричних баз (зокрема, 1 – у співавторстві); 2 статті – у іноземних наукометричних періодичних наукових виданнях; 6 – тези доповідей на наукових конференціях і семінарах; 1 – підручник (у співавторстві); 1 – навчальний посібник (у співавторстві).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 11,9 авторських аркушів, з них основного тексту 7,5 авторських аркушів. Список використаних джерел налічує 351 найменувань (із них 17 – іноземною мовою). У роботі представлено 12 рисунків, 7 таблиць а також 17 додатків, розміщених на 67 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковою тематикою; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, сформульовано методологічну основу дослідження; висвітлено наукову новизну, науково-теоретичне та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* – **«Теорія і практика розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів»** – здійснено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практиці, уточнено зміст поняття «професійна культура майбутнього військового лікаря», конкретизовано компоненти цієї культури та визначено детермінанти її розвитку.

З'ясовано, що проблема формування та розвитку професійної культури майбутніх фахівців є міждисциплінарною та становить предмет розвідок для філософів, педагогів, психологів, соціологів тощо.

З'ясовано, що проблема професійної культури та етики медичних фахівців є предметом дослідження багатьох зарубіжних учених і дослідників (Т. Beauchamp, J. Childress, B. G. Charlton, F. Gifford, J. H. Howick, J. A. Marcum, E. D. Pellegrino, D. C. Thomasma, E. M. Ван Баарле, Д. Бетанкур, Д. Босш, Р. Вольмут, Мак Вільямс, М. Л. Кук, Г. Д. Міад, П. Робінсон), окремі їх аспекти представлені у дослідженнях науковців країн НАТО (Д. Бетанкур, К. Б. Брикнелл, Д. Е. Карільо, С. Д. Малоней, Д. Малтеруд, Г. Д. Міад), зокрема і проблема професійної компетентності та культури військових лікарів Західної Європи (Ж. Х. Адріан, С. Й. Амброуз, Т. Д. Баррета, Н. Р. Гудмана, Г. Сторна, Р. С. Как, Р. А. Де-Лоренцо, Р. Д. Такра). Детально представлені проблемні питання щодо професійної підготовки лікаря-педагога у наукових дослідженнях М. Камілова, Н. Кудрявої, Л. Лонської, Е. Лопанова, І. Новгородцева, С. Носкової, етико-деонтологічні аспекти підготовки лікарів – А. Агаркової, І. Крижанівської, В. Матвєєва, К. Таджиєва, Г. Царегородцева.

Проблема професійної чи медичної культури лікарів досліджують Ю. Буйських, І. Камінська, О. Ковальова, Т. Корольова, В. Кочергін, Н.Маяковська, О. Мясоедова, О. Наливайко, А. Пацєєва, Л. Переймибіда, І. Сілуянова, М. Філоненко, Б. Юдін та ін., їх професійна культура є предметом дослідження в дисертаціях А. Агаркової, Л. Єршової, О. Макєєвої, М. Демянчука, Л. Дудікової, С. Дружилова, О. Жиляєвої, К. Куренкової, Б. Ясько та ін., а розвиток професійної культури військових лікарів – Е. Белоконевої, Ю. Вороненко, О. Гура, О. Мінцера, В. Краснова, О. Кульбах, О. Парахіної.

На підставі аналізу та узагальнення наукових джерел, констатовано відсутність наукових робіт, присвячених дослідженню розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів. У контексті цього, наукові пошуки спрямовано на з'ясування її сутності, визначення змісту та

структури, а також з'ясування детермінант і педагогічних основ її розвитку в системі військово- медичної освіти.

З'ясовано, що зміст професійної культури військового лікаря складають основні прояви культури лікарської поведінки, міжособистісної взаємодії та професійної діяльності, зокрема поняття «уявлення», «лікарська діяльність», «ставлення», «норми», «цінності», «етика», «взаємини», «професіоналізм» і «лікар». Її зміст безпосередньо визначають духовні (професійна свідомість, мораль, медична етика, цінності), праксеологічні (професійна і фахова компетентність і здатність успішно діяти) та військово-професійні (цінності та професійна підготовленість як офіцера) аспекти професійної та фахової діяльності майбутнього військового лікаря.

Обґрунтовано, що професійна культура військового лікаря – це його інтегративне професійно важливе утворення як професіонала лікарської справи, що представляє еталонне уявлення про лікарську діяльність у системі військової організації держави у вигляді системи загальнокультурних (як професіонала), військових (як офіцера), професійних (як лікаря) і фахових (як лікаря-фахівця вузької спеціалізації) цінностей, уявлень, ставлень, традицій, символік, звичаїв і норм буття, поведінки та діяльності у військовому, професійному та фаховому середовищі, а також професійної і спеціальної видів компетентності, лікарської етики, культури професійного спілкування та міжособистісної взаємодії, поведінки та діяльності, які визначають результативність і якість лікарської діяльності, регулюють функціональні взаємини у лікарському середовищі та з іншими професійними групами, мають тенденцію до розвитку та саморозвитку, вдосконалення та самовдосконалення у процесі лікарської діяльності.

Визначено детермінанти її розвитку: зміни в соціальній, військово-політичній і військово-професійній сферах українського суспільства; зміни в змісті, формах і засобах лікарської діяльності, наприклад, новаторський її тип чи застосування доказової медицини; наявність широкого кола військових лікарів- новаторів, які суттєво змінили уявлення про зміст лікарської діяльності в екстремальних умовах діяльності; кардинальні зміни в організації медичного забезпечення в ЗС України; модель співробітництва між військовим лікарем і пацієнтом, суб'єкт-суб'єктні взаємини між ними.

Структурно професійна культура військового лікаря передбачає духовну, праксеологічну та індивідуальну сфери лікарської діяльності, яка натомість поділяється на загальну професійну культуру групи лікарів та індивідуальну професійну культуру конкретного військового лікаря. Основні її елементи такі: духовні, загальновійськові, загальнолікарські та вузькофахові цінності та норми фахівця-лікаря; професійна та фахова види компетентності; специфічні лікарські властивості та якості; лікарська етика, культура спілкування та поведінки. Вона розвивається під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Головними зовнішніми умовами, які впливають на реалізацію професійної діяльності, є зміни у військово-медичному забезпеченні в ЗС України, кардинальна корекція цілей, змісту і

характеру лікарської діяльності в бойових умовах, соціальному статусі військових лікарів, а також у взаємодії «лікар – пацієнт», а до внутрішніх чинників належать звуження вузької спеціалізації лікарів і зміни в їх кваліфікаційному рівні. Обґрунтовано ціннісно-мотиваційний, когнітивний, комунікативний, морально-етичний, організаційно-діяльнісний, індивідуально-психічний і суб'єктний її компоненти. За рівнями існування вона поділяється на такі види: військову як офіцера, групову – як лікаря та індивідуальну – як окремого військового лікаря.

Результати констатувального експерименту дають підстави стверджувати, що стан її сформованості не повною мірою відповідає сучасним вимогам до них.

У другому розділі – **«Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти»** – обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів.

Методика дослідження розвитку їх професійної культури ґрунтується на аксіологічному, контекстному, системному, компетентнісному, андрагогічному і суб'єктно-діялісному підходах до їх підготовки, що забезпечує як цілеспрямовану професійну підготовку, так і об'єктивність, достовірність і валідність одержаних експериментальних результатів щодо розвитку їх професійної культури. Методика містить три етапи: теоретико-пошуковий, аналітико-синтезувальний та узагальнювальний.

Робочою гіпотезою дослідження слугувало припущення, що розвиток професійної культури майбутніх військових лікарів буде результативнішим завдяки науковому обґрунтуванню й упровадженню відповідних організаційно-педагогічних умов на етапі їх підготовки у ВМНЗ. Такими умовами визначено проєктування моделі її розвитку у системі військово-медичної освіти; упровадження контекстної методики її розвитку; застосування об'єктивних критеріїв і показників діагностування її розвиненості.

Здійснено педагогічне моделювання розвитку професійної культури МВЛ, результатом якого є відповідна структурно-функціональна модель (рис. 1), що містить цільово-методологічний, змістовний, суб'єктний, методичний і діагностувально-результативний блоки. Цільово-методологічний блок включає мету, методологічні підходи та принципи розвитку їх професійної культури, з урахуванням змісту, специфіки та особливостей військово-професійної і фахової видів діяльності. Основними цілями на основі вимог сучасних методологічних підходів визначено такі: когнітивні, морально-етичні, поведінкові, діяльнісні та корпоративні. Змістовний блок містить зміст розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів, суб'єктний – суб'єкт-суб'єктну взаємодію між педагогами та слухачами, між самими слухачами в процесі опанування цим змістом. Методичний блок містить контекстну методику розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів і відповідні етапи, технології, методи, форми, засоби, методики результативний – дає змогу з'ясувати розвиненість професійної культури навчання

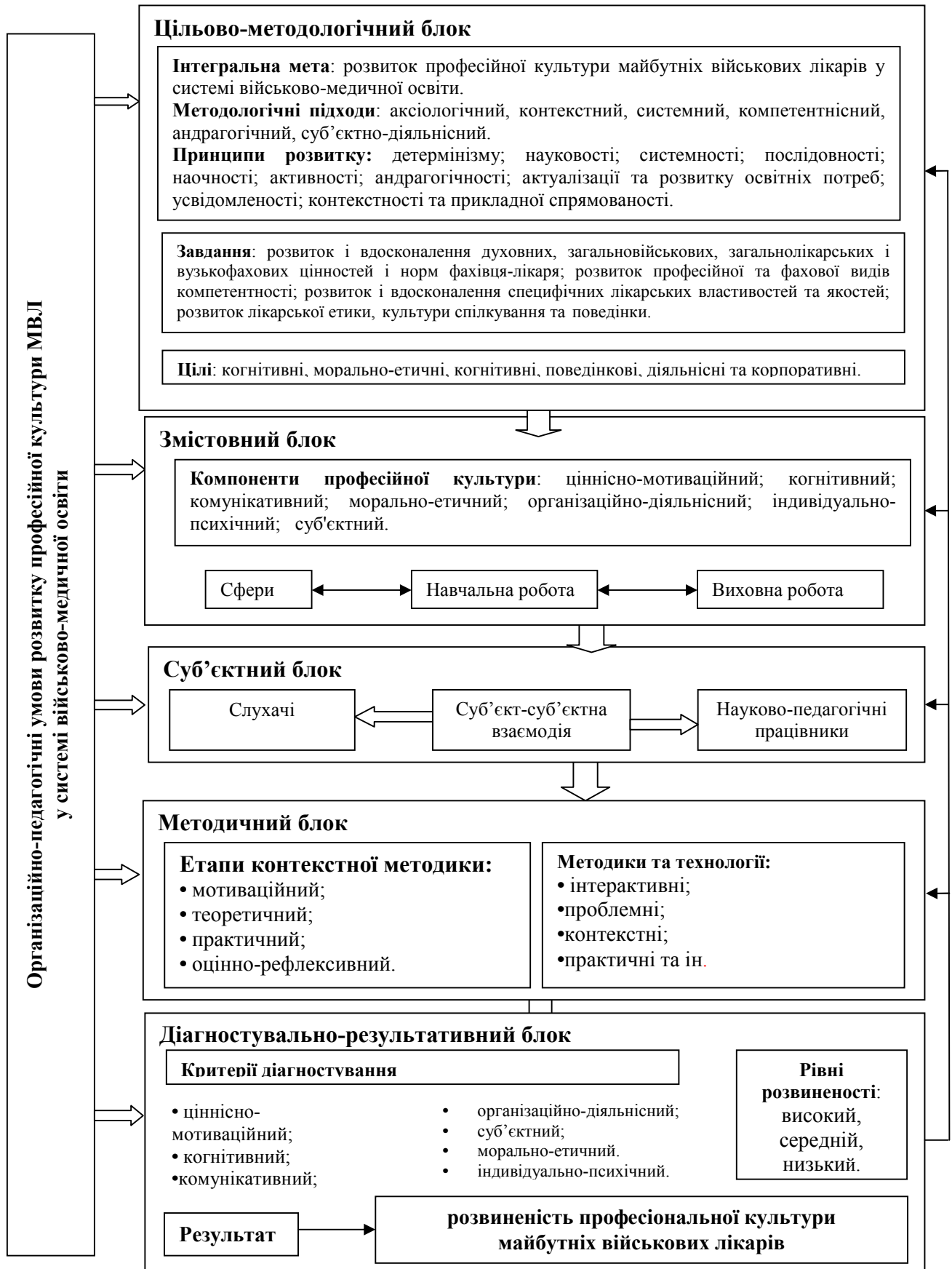

Рис. 1 Модель розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів (розроблено автором)

і виховання, види навчальних занять з ними, а діагностувально- респондентів і діагностувати її результативність за допомогою ціннісно-мотиваційного, когнітивного, комунікативного, морально-етичного, організаційно-діяльнісного, індивідуально-психічного та суб'єктного критеріїв.

Контекстна методика розвитку професійної культури МВЛ є сукупністю взаємозв'язаних і систематизованих принципів, методів, технологій, форм, засобів її розвитку на чотирьох послідовних етапах: на мотиваційному етапі відбувається ознайомлення з цілями, змістом і результатом розвитку їх професійної культури; констатувальне діагностування її сформованості; актуалізуються цінності та мотивація її розвитку; на теоретичному – розвиток теоретичної складової професійної культури майбутніх військових лікарів; на практичному – практичне опанування змістом теоретичного етапу; на оцінно-рефлексивному – поглиблення і систематизація теоретичних і практичних знань, практичних навичок і вмій; оцінювання результатів розвитку їх професійної культури.

Удосконалено критерії та показники діагностування розвиненості професійної культури майбутніх військових лікарів, шляхом обґрунтування нових критеріїв – суб'єктного та індивідуально-психічного та удосконалення наявних – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, комунікативного, морально-етичного, поведінкового-діяльнісного та суб'єктного.

У *третьому розділі* – **«Експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів»** – запропоновано програму експериментального розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів, перевірено результативність математичними методами статистики, описано хід і результати експерименту.

Констатувальний педагогічний експеримент було проведено у 2016 році на базі Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця та Київського медичного університету зі 227 студентами, а також УВМА зі 110 слухачами-інтернами першого курсу.

Установлено, що близько 43 % респондентів (145 осіб) мали сформовану на низькому рівні професійну культуру, на середньому – близько 48 % (162 особи), на високому – лише 9 % (30 осіб), що підтверджує актуальність розроблення і впровадження організаційно-педагогічних умов її розвитку.

На формульовальному етапі експерименту взяли участь тільки слухачі 1 курсу УВМА 2017 року набору, яка й складає водночас і генеральну сукупність, і експериментальну вибірку. Це забезпечує її однорідність. Склад груп – 54 особи контрольна (далі – КГ) і 56 осіб – експериментальна (далі – ЕГ). Аналіз розподілу слухачів КГ та ЕГ за рівнями розвиненості компонентів професійної культури після експериментального впливу показує, що у КГ відбулися несистемні різноспрямовані зміни, які залежать від індивідуальних особливостей респондентів і частково підтверджують результативність системи підготовки військових лікарів (незначне спадання шкал на низькому рівні, та зростання на середньому і високому рівнях у межах 2–5 %) (табл. 1, рис. 2). Одночасно в ЕГ спостерігаються помітно виражені позитивні зміни у розвитку компонентів професійної культури в середньому за всіма компонентами.

**Стан сформованості професійної культури майбутніх військових лікарів
після констатувального експерименту та її розвиненості після
формульовального експерименту (у кількості та %)**

Рівні	КГ (54 особи)				ЕГ (56 осіб)			
	констатувальний		формульовальний		констатувальний		формульовальний	
	Кіль- кість, осіб	%	Кіль- кість, осіб	%	Кіль- кість, осіб	%	Кіль- кість, осіб	%
Компоненти								
Ціннісно-мотиваційний								
низький	21	38,89	18	33,33	22	39,29	5	8,93
середній	27	50,00	29	53,70	28	50,00	37	66,07
високий	6	11,11	7	12,96	6	10,71	14	25,00
Когнітивний								
низький	24	44,44	22	40,74	24	42,86	6	10,71
середній	26	48,15	27	50,00	27	48,21	38	67,86
високий	4	7,41	5	9,26	5	8,93	12	21,43
Комунікативний								
низький	22	40,74	20	37,04	23	41,07	5	8,93
середній	25	46,30	28	51,85	27	48,21	38	67,86
високий	7	12,96	6	11,11	6	10,71	13	23,21
Морально-етичний								
низький	24	44,44	21	38,89	24	42,86	6	10,71
середній	25	46,30	26	48,15	27	48,21	35	62,50
високий	5	9,26	7	12,96	5	8,93	15	26,79
Організаційно-діяльнісний								
низький	25	46,30	22	40,74	25	44,64	5	8,93
середній	25	46,30	27	50,00	26	46,43	38	67,86
високий	4	7,41	5	9,26	5	8,93	13	23,21
Індивідуально-психічний								
низький	24	44,44	20	37,04	25	44,64	4	7,14
середній	26	48,15	27	50,00	27	48,21	36	64,29
високий	4	7,41	7	12,96	4	7,14	16	28,57
Суб'єктний								
низький	22	40,74	20	37,04	23	41,07	5	8,93
середній	27	50,00	27	50,00	27	48,21	36	64,29
високий	5	9,26	7	12,96	6	10,71	15	26,79
Середнє значення								
низький	23	42,86	21	37,83	24	42,35	5	9,18
середній	26	47,88	27	50,53	27	48,21	37	65,82
високий	5	9,26	6	11,64	5	9,44	14	25,00

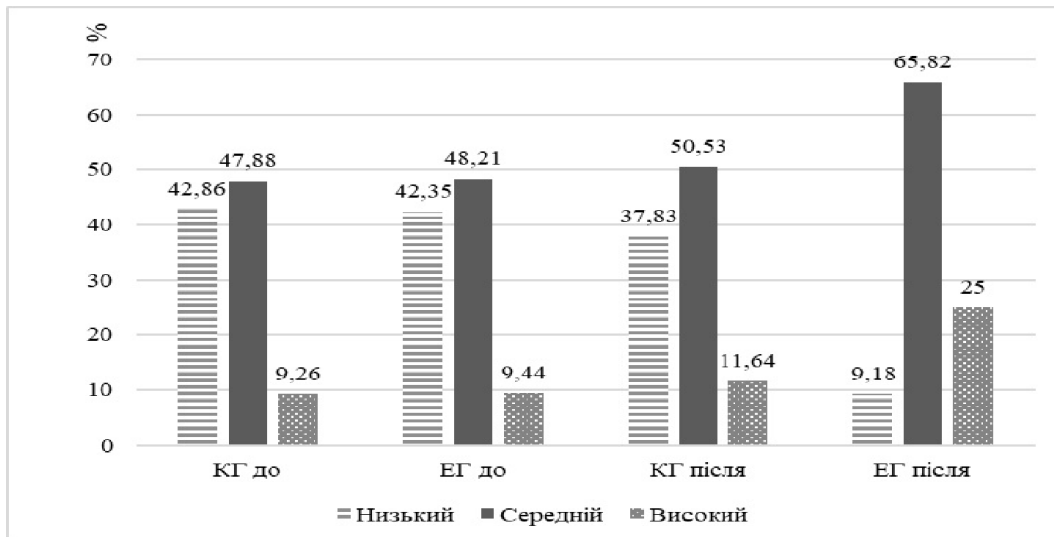

Рис. 2 Сформованість професійної культури МВЛ після констатувального експерименту та її розвиненість після формуального (у %)

Зокрема, відбулося зменшення кількості на низькому рівні (на 33,17 %), зростання – на середньому (на 17,61 %) і високому (на 15,56 %) рівнях.

Для з'ясування статистичної значущості розбіжності показників розвиненості професійної культури майбутніх військових лікарів, було здійснено порівняння двох незалежних вибірок ЕГ і КГ за допомогою критерію Колмогорова-Смирнова. Установлено, що на початку експерименту розбіжності між КГ та ЕГ на рівні статистичної значущості $P \leq 0,05$ були незначними: $\lambda_{\text{емп}} < \lambda_{\text{крит}}$; $\lambda_{\text{емп}} = 0,0157 < \lambda_{\text{крит}} = 1,36$.

Після формуального експерименту в ЕГ здійснено повторне діагностування розвиненості професійної культури КГ і ЕГ (табл. 1, рис. 1). З'ясовано розбіжності між КГ та ЕГ на рівні статистичної значущості $P \leq 0,05$: $\lambda_{\text{емп}} > \lambda_{\text{крит}}$; $\lambda_{\text{емп}} = 1,5729 > 1,36$, що доводить результативність експерименту.

У такий спосіб одержані експериментальні результати підтверджують гіпотезу про те, що позитивна динаміка зростання розвиненості професійної культури майбутніх військових лікарів може бути забезпечена упровадженням у їх професійну підготовку обґрунтованих організаційно-педагогічних умов її розвитку.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретико-методичне узагальнення та вирішення наукового завдання щодо розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти.

За результатами дослідження сформульовано такі положення, висновки та рекомендації, зокрема:

1. З'ясовано, що науковці приділяють достатню увагу психологічним і педагогічним аспектам формування й розвитку професійної культури лікарів,

однак ігнорують проблеми розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти. Аналіз емпіричних результатів констатувального експерименту довів недостатню її сформованість.

Обґрунтовано, що професійна культура військового лікаря – це його інтегративне професійно важливе утворення як медичного професіонала, що представляє систему загальнокультурних (як фахівця), військових (як офіцера), професійних (як професіонала медичної сфери) і фахових (як лікаря – фахівця вузької спеціалізації) цінностей, уявлень, ставлень, традицій, символік, звичаїв і норм буття, поведінки та діяльності у військовому, професійному та фаховому середовищі, професійної і спеціальної видів компетентності, лікарської етики, культури професійного спілкування та міжособистісної взаємодії, поведінки та діяльності, які визначають результативність і якість лікарської діяльності, регулюють функціональні взаємини у лікарському середовищі та з іншими професійними групами, мають тенденцію до розвитку та саморозвитку, вдосконалення та самовдосконалення у процесі лікарської діяльності.

Удосконалено структуру професійної культури майбутніх військових лікарів, шляхом додавання нових компонентів – суб'єктного та індивідуально-психічного, а також уточнення та доповнення – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, комунікативного, морально-етичного та організаційно-діяльнісного.

З'ясовано такі детермінанти її розвитку: зміни в соціальній, військово-політичній і військово-професійній сферах українського суспільства; зміни в змісті, формах і засобах лікарської діяльності; наявність широкого кола військових лікарів-новаторів, які суттєво змінили уявлення про зміст їх діяльності в екстремальних умовах; кардинальні зміни в організації медичного забезпечення в ЗС України; модель співробітництва між військовим лікарем і пацієнтом, суб'єкт-суб'єктні взаємини між ними.

2. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти (проектування моделі розвитку їх професійної культури; упровадження вдосконаленої контекстної методики її розвитку; застосування об'єктивних критеріїв і показників діагностування її розвиненості), методологічними основами реалізації яких визначено аксіологічний, контекстний, системний, компетентнісний, андрагогічний і суб'єктно-діяльнісний підходи.

3. Спроектовано структурно-функціональну модель розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти на провідних ідеях і принципах суб'єктно-діяльнісного підходу, доповненого аксіологічним, контекстним, системним, компетентнісним та андрагогічним підходами. Вона містить цільово-методологічний, організаційно-змістовний, суб'єктний, методичний і діагностувально-результативний блоки.

Модель відображає загальну педагогічну логіку розвитку професійної

культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти, демонструє взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх блоків її розвитку, показує системність і комплексність методологічних підходів, дидактичних принципів, організаційно-педагогічних умов, змісту, критеріїв діагностування її розвиненості.

Удосконалено критерії та показники діагностування розвиненості професійної культури майбутніх військових лікарів, шляхом обґрунтування нових критеріїв – суб'єктного та індивідуально-психічного та удосконалення наявних – ціннісно-мотиваційного, когнітивного, комунікативного, морально-етичного, поведінкового-діяльнісного та суб'єктного.

4. Удосконалено контекстну методику розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів як навчальну систему, що представляє сукупність взаємозв'язаних і систематизованих цілей, принципів, змісту, методів, технологій, видів навчальних занять, форм, засобів її розвитку на чотирьох послідовних етапах: на мотиваційному етапі відбувається розвиток цінностей і мотивації розвитку професійної культури, особливо в період набуття військово-медичної освіти на кафедрах медицини катастроф і військової медицини ВМНЗ, Української військово-медичної академії; на теоретичному – розвиток теоретичної складової професійної культури майбутніх військових лікарів; на практичному – розвиток практичної складової професійної культури; на оцінно-рефлексивному – поглиблення і систематизація теоретичних і практичних знань, практичних навичок і вмінь через механізми оцінювання розвиненості професійної культури як загалом, так і в межах конкретних навчальних дисциплін, зокрема.

У методиці розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів уточнено змістовну її складову, шляхом удосконалення робочої навчальної програми з дисциплін «Деонтологія», «Загальновійськова підготовка», корегування навчальних модулів дисциплін «Загальновійськова тактика», «Організація медичного забезпечення військ», «Основи професійної педагогіки», «Військове законодавство і міжнародне гуманітарне право», а також проведення додаткових занять і заходів з історії і культурології.

5. Експериментально перевірено результативність організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів, про що свідчить позитивна динаміка її розвитку в ЕГ.

Зокрема, після впровадження організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури в ЕГ кількість майбутніх військових лікарів із низьким рівнем розвиненості ціннісно-мотиваційного компонента професійної культури зменшилася на 30,36 %, із середнім – збільшилася на 16,07 %; з високим – на 14,29 %; за когнітивним компонентом високий рівень збільшилася на 12,5 %, середній – на 19,64 %, а низький – зменшилася на 32,14 %. Результати діагностування організаційно-діяльнісного компонента довели зростання високого рівня на 14,29 %, середнього – на 21,43 %, і зменшення низького – на 35,71 %. Зміни комунікативного компонента свідчать про те, що високий рівень зріс на 12,5 %, середній – на 19,64 %, а низький –

зменшився на 32,14 %. За суб'єктивним компонентом високий рівень збільшився загалом на 16,07 %, середній – теж на 16,07%, а низький – зменшився на 32,14 %.

Найбільша позитивна динаміка виявлена у зростанні індивідуально-психічного компонента: збільшення високого рівня на 21,43 %, середнього – на 16,07 %, зменшення низького – на 37,5 %. Досить суттєвими є зміни морально-етичного компонента, де високий рівень збільшився на 17,86 %, середній – на 14,29 %, а низький – зменшився на 32,14 %. Доведено статистичну значущість виявлених зрушень із ймовірністю помилки $p \leq 0,005$.

Одержані експериментальні результати дали змогу розробити методичні рекомендації для науково-педагогічних працівників щодо розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти, якими визначено: розроблення навчально-методичного забезпечення розвитку професійної культури МВЛ; урахування цінностей, інтересів, потреб, мотивів і мотивації майбутніх офіцерів у процесі набуття військово-медичної освіти; обґрунтування змісту розвитку їх професійної культури; творче впровадження обґрунтованих організаційно-педагогічних умов її розвитку у професійне навчання і підготовку майбутніх військових лікарів; якісна підготовленість науково-педагогічних працівників до проведення основних видів навчальних занять; дотримання загальнодидактичних і специфічних принципів розвитку професійної компетентності; використання методів проблемного та контекстного навчання; дотримання суб'єкт-суб'єктної взаємодії між слухачами та викладачами; установа конструктивних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу.

Проведене дослідження професійної культури майбутніх військових лікарів не є вичерпним, що у перспективі передбачає розгляд і вдосконалення методологічних, теоретичних й методичних засад формування та розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у процесі військово-медичної освіти.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА НА ТЕМУ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Шпортько В. О. Аналіз результатів формуального експерименту із перевірки організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів. *Адаптивне управління : теорія і практика. Серія: Педагогіка*: електронне наукове фахове видання. 2020. Вип. 9 (17). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-9\(17\)-20](https://doi.org/10.33296/2707-0255-9(17)-20). (Наукометрична база: *Index Copernicus International*). (Дата звернення: 21 лютого 2021 р.).

2. Шпортько В. О., Гончаренко І. Ф. Результати експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. 2020. № 34, т. 2. С. 221–227. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-2-34>.

(Наукометрична база: *Index Copernicus International*). (Дата звернення: 21 лютого 2021 р.).

3. Шпортько В. О. Експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал Причорноморського НДІ економіки та інновацій. 2020. № 26. С. 32–36. (Наукометрична база: *Index Copernicus International*).

4. Шпортько В. О. Розвиток професійної культури майбутніх військових лікарів у вищому військово-медичному закладі як проблема професійної педагогіки. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2019. № 2 (40). С. 157–165.

5. Шпортько В. О. Проблеми формування професійної культури і компетентності майбутніх військових лікарів в медичних університетах країн НАТО. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2020. № 2 (42). С. 351–362. DOI: 10.33099/2617-1783/2020-2/351-362. (Дата звернення: 21 лютого 2021 р.).

6. Shportko V. O. Pedagogical modeling of development of professional culture of military doctors in the system of military medical education. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 428–437. (Наукометричні бази: *Index Copernicus International*, *Google Scholar*, *Directory of Research Journals Indexing*).

Наукові праці, опубліковані в зарубіжних періодичних наукових виданнях

7. Шпортько В. О. Організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти. *Natural science readings* : scientific journal. 2019. № 2. Р. 176–182. (Наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Google Scholar*, *Crossref*, *Ulrich's Web Global Serials Directory*, *Union of International Associations Yearbook*, *Scribd*, *Academia.edu*).

8. Шпортько В. О. Педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів в системі військово-медичної освіти та їх моделювання. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2019. № 11. Р. 173–182. (Наукометричні бази: *Index Copernicus*, *Google Scholar*, *Crossref*, *Ulrich's Web Global Serials Directory*, *Union of International Associations Yearbook*, *Scribd*, *Academia.edu*).

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

9. Шпортько В. О. Значення вивчення іноземної мови при підготовці військово-медичних фахівців. *Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми і перспективи* : збірник тез міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12–13 вересня 2019 р.). Одеса, 2019. С. 296–297.

10. Шпортько В. О. Експериментальна перевірка розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі їх підготовки за програмою офіцерів запасу. *Тенденції розвитку проблеми системи підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу* : матеріали наук. сем. (м. Київ, 29 жовтня 2019 р.). Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2019. С. 82–87.

11. Шпортько В. О. Шляхи удосконалення професійної культури майбутніх військових лікарів в умовах переходу до стандартів НАТО. *Шляхи трансформації системи морально-психологічного забезпечення у Збройних силах України* : матеріали наук.-практ. семінару (м. Київ, 27 листопада 2019 р.). Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2019. С. 138–141.

12. Шпортько В. О. Розвиток професійної культури майбутніх військових лікарів у вищому військово-медичному закладі як проблема професійної педагогіки. *Наукові досягнення та шляхи розвитку педагогічної культури* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 29–30 травня 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 159–163.

13. Шпортько В. О. Педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів в умовах сучасних загроз. *Topical issues of society development in the turbulence condition*. (Section 1. Modern issues of education in turbulence conditions) : International scientific Online Conference (Slovakia, Bratislava, May 30, 2020). Bratislava, 2020. P. 122–129.

14. Шпортько В. О. Розвиток особистості майбутнього військового лікаря у системі підготовки за програмою офіцерів запасу. *Розвиток особистості студента – майбутнього фахівця* : збірник мат. ХХ міжнар. наук. конф. (м. Київ, 25 листопада 2020 р.). Київ, 2020. С. 187–189.

Наукові праці, які додатково відображають результати дисертації:

15. Загальновійськова підготовка : підручник / В. І. Пеньковський, Є. П. Шугалій, І. Ф. Гончаренко, М. М. Ніколаєнко, М. Б. Качанов, О. І. Мусієнко, В. Д. Кузіна, А. А. Луцик, В. О. Шпортько, О. І. Шулешко, О. О. Шугалій / за заг. ред. В. І. Пеньковського. Київ : СПД Чалчинська Н. В., 2020. 570 с.

16. Планування медичного забезпечення військових частин тактичного рівня : навч. посіб. / М. І. Бадюк, В. В. Солярик, Є. П. Шугалій, І. П. Семенів, І. Г. Бірюк, В. Ю. Козачок, І. К. Серета, О. О. Микита, О. О. Ляшенко, Д. В. Ковида, І. Ф. Гончаренко, А. М. Губар, В. В. Косарчук, В. М. Гулько, М. А. Долінський, В. М. Белевич, Д. І. Мірошніченко, В. О. Шпортько / за заг. ред. М. І. Бадюка. Київ : СПД Чалчинська Н. В., 2020. 188 с.

АНОТАЦІЯ

Шпортько В. О. Розвиток професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України. – Київ, 2021.

Дисертацію присвячено розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти. Розкрито зміст і структуру їх професійної культури, з'ясовано сучасний стан сформованості професійної культури.

Визначено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів: проектування моделі розвитку професійної культури майбутніх військових лікарів у системі військово-медичної освіти; застосування об'єктивних критеріїв і показників діагностування її розвиненості.

Ключові слова: професійна культура, розвиток, майбутній військовий лікар, педагогічна діагностика, організаційно-педагогічні умови, структурно-функціональна модель, контекстна методика, критерії та показники.

ANNOTATION

Shportko V. O. Development of professional culture of future military doctors in the system of military medical education. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

The dissertation is for obtaining the scientific degree of candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and a methodology of professional education. – Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. – Kyiv, 2021.

The dissertation solves the scientific task of developing the professional culture of future military doctors by systematizing theoretical approaches to the problem and experimental study of organizational and pedagogical conditions of its development in the system of military medical education.

The study and analysis of the problem of development of professional culture of military doctors in pedagogical theory and practice, its structure is specified and the content is supplemented. Analysis of the state of research on the formation and development of professional culture of doctors in pedagogical theory and practice allowed clarifying the nature and structure of professional culture of future military doctors. Based on the theoretical study of researchers, their professional culture is defined as an integrative professionally important formation of a medical professional, which represents a reference idea of medical activity in the military organization of the state in the form of general culture (as a professional), military (as an officer), professional (as doctor) and professional (as a doctor-specialist of narrow specialization) values, ideas, attitudes, traditions, symbols, customs and norms of life, behavior and activities in the military, professional and professional environment as well as professional and special types of competence, medical ethics, culture of professional communication and interpersonal interaction, behavior and activities that determine the effectiveness and quality of medical activities,

regulate functional relationships in the medical environment and with other professional groups, tend to development and self-development, improvement and self-improvement in the process of medical activity. The following semantic components of professional culture are substantiated: value-motivational, cognitive, communicative, morally ethical, organizational and activity-orientated, individually mental and subjective.

Organizational and pedagogical conditions for the development of professional culture of future military doctors in the system of military medical education are substantiated (designing a model for the development of professional culture of future military doctors in the system of military medical education; introduction of improved contextual methods of its development; application of improved criteria and indicators for diagnosing its development), methodological bases of realization of which axiological, contextual, systemic, competency, andragogical and subject-activity approaches are defined.

The structural-functional model of development of professional culture of future military doctors in the system of military medical education on the leading ideas and principles of the subject-activity approach is supplemented, supplemented by axiological, contextual, systemic, competence and andragogic approaches which main blocks are interconnected, consecutive and interdependent target-methodological, meaningful, subjective, methodical, diagnostic and effective blocks.

The dissertation improves the structure of professional culture of future military doctors; improvement was carried out by adding new components – value-motivational, subjective and professional, clarification and addition of cognitive, communicative, moral-ethical and organizational components, as well as identified determinants of the development of their professional culture: changes in the social, military-political and military-professional spheres of Ukrainian society; changes in the content, forms and means of medical activity, for example, its innovative type or application of evidence-based medicine; the presence of a wide range of military doctors – innovators who have significantly changed the perception of the content of the activities of a military doctor in extreme conditions; radical changes in the organization of medical care in the Armed Forces of Ukraine; a model of cooperation between a military doctor and a patient, a subject-subject relationship between them.

The practical significance of the results of the study lies in the implementation of organizational and pedagogical conditions for the development of professional culture of future military doctors, two co-authored textbooks, guidelines for professional culture, as well as a comprehensive program of moral and ethical, patriotic and physical education and promotion of healthy lifestyles educational process.

Key words: professional culture, development, future military doctor, pedagogical diagnostics, organizational and pedagogical conditions, structural and functional model, contextual methods, criteria and indicators.

Наклад 100. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 08.04.2021. Замовлення 170.

*Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.*

«МП Леся» 03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net